

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

ՏՕՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«Եկայք շինեցուց...»

Էջմիածնի Կաթողիկէի հիմնարկէքը խորհրդանշել տօնն է Հայ Եկեղեցիին, իբրեւ գեղեցիկ ու սքանչելի իրագործումը Լուսաւորչի երազին: Տառապանքներէ, չարչարանքներէ, Ռոր Վիրապի արհաւիրքէն չվախցող, պայծառ տեսիլքի մը սեւեռումը հոգիին կոթողը, որ իր մէջ պիտի տաղաւարէր Հայ ժողովուրդի դարաւոր ազգութենեւ եւ իրագործումներու կորելլ ծրագիրը, Աստուածորդւոյն մատովը գծուած:

Անոնք որ ծանօթ են մեր Եկեղեցիի ծագման, զարգացման եւ դերին, մեր պատմութեան դարերն ի վեր, անոնք միայն կենան ըմբռնել տեսիլքով ու տառապանքով գոյաւորուող արժէքներու հրաշքը: Այս է պատճառը անշուշտ որ Հայ ժողովուրդը մեր հաւատոյ հայրը բնորոշած է Լուսաւորչի տրտզոսով, իր երախտագիտական զգացումներէն հիւստուած անթառամ ու լուսաւոր պսակ մը գետեղելով անոր անուանը շուրջ:

Բառեր կան, որոնք իբրեւ իմաստ եւ պատկեր, վեր կը մնան ժամանակէն եւ որակումի չափերէն: Անոնք երբեմն գործեր են, համբաւներ, ժամանակի աւերին գէմ ցցուող ուժեր, չարին ու խաւարի գէմ տարուած յաղթանակներ: Լուսաւորչի մակդիրը մին է անոնցմէ: Մարդը որուն գէմքն ու գործը մեր պատմութեան լոյսին եւ սեւրուզներու հոգիին մէջ անվթար կը կենայ, քաղցր ու ջերմ, կը լուսաւորէ մեր դարերը, մութէն դուրս կարկառուող փառքի մը նման:

Լուսաւորչի ուժը, ամէն բանէ աւելի, բարոյական էր, որովհետեւ գաղափարը յանուն որուն կը հոգեզննուէր ինքը, Քրիստոնէական կրօնն էր, հոգեկան ուժի գերազանց կառոյցը, որ պատրոյն է գաղափարական բոլոր իրագործումներու: Աստուծոյ հոգին, ինչպէս սովոր էին ըսելու մեր աստուածաբանաւ Նախնիքը, ստեղծումի

եւ շինութեան այն հզօր բնապղծը, որ մեր վիշտերէն եւ վերքերէն կը հանդերձէ իմաստութեան ծաղիկը, ուրիշ բան չէ, բայց կամար-գօտին, անխլթական յղացքը, որ չի բացատրուիր բայց աստուածայինին կը տանի զմեզ: Այս մտածումով նայած են Լուսաւորչին ու իր ձեռակերտին, դարեւրով, մեր ցեղէն բոլոր անոնք՝ որոնց նայուածքը գիտցեր է միշտ ներկայէն անդին սաւառնիլ:

Իր կեանքը, հէքեաթ մը ամբողջ, անցեալի ոսկեփողին հիւստած: Մեր ո՞ր հերոսը ունի իր ճշգրիտ կենսագրութիւնը, նուիրական մեր մատենաներու մէջ: Ուրիշ թուղթերուն չտուածը ըսեր է մեր ժողովուրդը, սուրբի եւ առաքինութեան լուսապսակներով զարդարելով անոնց գանձերը:

Բիւրեղ կախարդանքը իր անձին, շինուած պէտք է ըլլայ մեր զիրքերէն աւելի, մեր ժողովուրդի տրտում բայց քաղցր լինելութենէն, վասնզի ամէն մարդ իր ժամանակին եւ բնկերութեան պատկանելէն առաջ՝ իր ազգին է ամբողջապէս: Ահա թէ ինչու մեր ժողովուրդը կը հաւատայ թէ իր Եկեղեցին արեւալիքն է Աստուծոյ հրաշքին, երբ Աստուծմէ կանչուած ընտրեալ իր գաւազները կրցեր են, ի հարկին երկինքները բնաւ, իշեցնելու աստուածներ հայ հողին վրայ:

Պատմութիւնը մարդերու կեանքին յիշատակութեանը ըլլալէ աւելի, գաղափարներու, մաքրի եւ հոգիի խտացած վիճակներու արձանագրութիւնն է. ճիշդ, զոր ժողովուրդները կ'ընեն, շինելու իրենց հոգիին պատկերը: Բանի՜ ժողովուրդներ, հզօր ու տիրական, այսօր չունին իրենց հոգիի այդ պատկերը, ազգերու պատմութեան պատկերասրահէն ներս, ոչ թէ իբրեւ թիւ ու անուն, այլ իբրեւ կրկնաբ իրարմէ հզօր առաքինութեանց, որոնցմով գօտեպինգ աղպերը կ'անցնին արեւան ու կրակին մէջէն, իրագործելու ինքզինքնին:

Քրիստոնէութիւնը Հայ ժողովուրդին համար արգասաւոր ուժ ըլլալէ վերջ, լոյս է, հետեւաբար անոր մատուցակները սրտի եւ մտքի լուսաւորչներն են: Երկնային է այդ լոյսը, հրաշալի կանթեղով մը կախուած մեր երկրի երկնակամարէն, որուն

մէջ իւզի փոխարէն Լուսաւորչի և մեր սուրբերու արցունքն ու արիւնն է որ կ'ալլի, ինչպէս կը հաւատայ մեր բանաստեղծ ժողովուրդը: Լի՞ր գիրքը կրնայ աւելի լաւ բարոյացուցիչ Դրիփթը Պարթևի գործը, քան այս հէքիաթը, շինուած մեր կողմէն:

Քրիստոնէութեան ոգին և հոգիներու ծարաւն է որ կը մղեն զինք իր առաքելութեան: Իր խօսքերուն և գրութեանց մէջ՝ մեր աշխարհի խորերէն ժայթքող աղբերակի մը ինքնաբերականութիւնը կայ: Այսպէս, իր խորհուրդը մարդկային հոգիին խորութիւններէն է որ վեր կու գայ: Իր կեանքը քրիստոնէայ արարին ներքին տոռա՞ն է, իր անարութեան տանջուած, իր էութենէն ջախջախուած, մեղքէն անդուռած, բայց երկնաւոր Հօր գոհաբանութիւններովը շողափայլ, և Անոր վրայ ունեցած վստահութեամբը բերկրալից, որովհետեւ զգացած է աստուածային շնորհքին ճառագայթելը իր վրայ, ինչպէս արեւը՝ որ դարնան հետ նոր կեանք մը կը բերէ ձիւնէն զլիսահակ և անձրեւէն թոռմած բոյսին: Լուսաւորիչ առաքեալ մըն է որ իրերը կը տեսնէ ոչ թէ ինչպէս որ են, այլ ինչպէս որ պէտք է ըլլային անոնք: Իր մէջ բան մը կայ հզօր շունչէն փոթորիկին՝ որ կ'աւելի կը տանի ճամբուն վրայի խոշորագուստները: Հայ նորածին Քրիստոնէութեան մեծ ներշնչեալն է ան, որ մէկ կողմէն կ'առնէ քննադատները և միւս կողմէն կը ճկէ արքայները, զանոնք նախ խոզի, յետոյ սուրբի վերածելու համար:

4

Դարերով հաւատացած ենք ու կը հաւատանք դեռ թէ Հայ Եկեղեցին երկնային պարզէն է Հայ ժողովուրդին, թէ ան ոգի է, ուժ է և լոյս է, կամ մարմնացուած այս բոլորին: Այդ լոյսի ջահակիրները եղած են, մեր ազգային չափանիւններով առնուած, Լուսաւորիչ, Ներսէս, Սահակ և Մեսրոպ, Նարեկացին, Ծնորհալին, մէկ խօսքով երկար շարանը Թարգմանչաց սերունդին, որոնք Ս. գարէն մինչև մեր օրերը կ'երկարին, լուսաւորելով մօայլը մեր պատմութեան, անոր մութերուն վերև բացուելով, քաղցքաշունչ ու բացփափկ փարոսներու նման:

Հայ Եկեղեցին կրօնական հաստատութիւն մը ըլլալով հանդերձ, իր մէջ մշտ տիրական եղած է ազգայինը: Կրօնքը նոյնացած է մեր ազգային կեանքին հետ և դարձած միանշան, Բոլոր քրիստոնէայ ժողովուրդներու համար կարելի է ըսել թէ անոնք երկու աղբեր են, ցեղային և կրօնական զատորոշումներով: Մեր Եկեղեցին և ժողովուրդը սեռն ու սերտ առէջներով թեղանուած են իրարու: Այս իրողութեան մէջ է մեր Եկեղեցւոյ թէ՛ ուժը և թէ՛ տկարութիւնը... Միւս Եկեղեցիները՝ Կաթոլիկ, Որթոտք, Բողոքական, ազգային Եկեղեցիներ չեն, այլ տարբեր ազգութիւններ, կրօնական հասարակաց յայտարարի մը ներքև:

Հայ Եկեղեցին կը նշանակէ Հայ գիրք, Հայ գրականութիւնը, ճարտարագետութիւնը, երաժշտութիւնը, ծէսը, գուռարը մեր հոգեկան ու մտաւոր իրազգործումներուն աւելին՝ Կաթոլիկէն մեր իղձերուն և երազներուն, զգալի և գործօն հայ կերպարանքը Քրիստոնէութեան, այսինքն Հայ կերպը Աստուծոյ մօտենալու, ինչպէս կը սիրենք ըսել յաճախ: Բոլոր անոնք, որոնք գիտեն զգալ մեր պատմութիւնը, կրնան վկայել թէ՛ Հայ ժողովուրդի ինքնութիւնն ու ճշմարտութիւնը իր Եկեղեցիին մէջ կը մնան բերեղացած: Եթէ ժողովուրդի մը խռէայն ու ինքնութիւնը կը շինուի իր պատմութեանը մէջ, Հայ Եկեղեցին իբրև գանձարանը իր ժողովուրդի դարաւոր ապրումներուն, գեղեցիկ ծաղիկն է իր յայտն ու հաւատքին:

Հոգեկան այս իրողութիւններէն մեկներով, կը հաւատանք թէ Հայ Եկեղեցին այն գերագոյն վայրն է՝ ուր հայ մը ինքզինքը ամենէն աւելի հարազատ կը զգայ իր եղբայր հայուն: Առանց Հայ Եկեղեցւոյ ջերմ զգայութեան, մենք հազիւ թէ հայ ենք: Մեր այսօրուան օտարութիւններուն մէջ, ինչ որ համ և իմաստ ունի, անկէ կու գայ դարձեալ:

Ինչպէս երէկ, այնպէս ալ այսօր, Հայ Եկեղեցին միայն կրնայ ըլլալ այն սրբազան գետինը, որուն շուրջ վրնադուլի կանչուելին մեր կտառալի, այլամերձ արտո՞ժանները, ջլատիչ բնազդները: Այն վայրը, ուր կարենային ժամագրուել այս ժողո՞ւ

վուրդի ամենէն ազնուական յատկութիւնները, ողջմտութիւնը, խելքը, պայմաններուն յարմարելու իմաստութիւնը, իր Եկեղեցիին շքեղ կերպարանքին մէջ, սրով շինքը ենք մեր պատմութիւնը և հասեր այս օրերուն:

Մտը կը ճանչցուի իր պտուղէն, ինչպէս կ'ըսուի առհասարակ: Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նշանակութիւնն ու արժէքը պէտք է փնտռել իր ալոյճանց մէջ: Հակառակ քաղաքական պայմաններու ստեղծած անդունդին, հայ ժողովուրդի քրիստոնէացումը և քրիստոնէական սկզբունքներուն կենանքի վերածումը այնպիսի իրողութիւն մըն է, որ մեր պատմութեան մէջ կը մնայ եզական և ինքնուրույն:

Հայը ճակատագրուած էր կարծես քրիստոնէութեան: Իր ապրելու տնիւրը և յանուն անոր իր մեռնելու մութ կամեցողութիւնը բայց վերջնական յաղթանակին յոյսը կը գտանէ զինքը ուրիշ ժողովուրդներէն, ոչ միայն իր ինքնութեամբը, այլ նաև զայն տեսականացնելու կամքովն ու խորհուրդովը: Մեր հայրերը իրենց պարտագրուած կենանքի խաչելութեան ճամբուն վրայ չմեռան պարզապէս մեռած ըլլալու համար:

* *

Իսկ այսօր, մեր գոյատեման միակ զէնքը, մեր միութեան գերագոյն կապը, մեր անցիալը, ներկան և ապագան իր ոսկի ծիրին մէջ առնող Կարելիութիւնը, մեր պահապան սուրբը, Հայաստանեայց Եկեղեցին, Սփիւռքի այս տրտմութիւններուն մէջ, վերածուած է բաժանման ազդակի և մեր հոգիները բաժնող դանակի: Ասիակ օրուան փաղափակմութեան վստախ կերպով ծառայելու ի՞նչ ձգտում է: Անշուշտ կարելի է մեկուսացած մնալ ժամանակի ու միջավայրի ազդեցութիւնէն: Միևս կողմէն սակայն ժամանակին ու պատահարներուն տրուելիք տուրքը պէտք է այնքան շատ ըլլայ, շեղեցնելու չափ հոգեւոր այս անտեսութիւնը իր դերէն:

Երբ ուժ մը կը շեղեցուի իր սեփական ուղղութիւնէն, ան՝ իբր ուժ այլևս չի կրնար ծառայել ոչ ինքզինքին և ոչ իր շուրջ դարձող նկատումներուն: Երբ դուրս կը հաննք մեր՝ Եկեղեցին իր իսկական դերէն ու կը բռնադատենք զայն մտնել

քաղաքականութեան մէջ, կամ գետին դառնալ քաղաքական խաղարկութեանց, զայն կը վերածենք զէնքի մը՝ որ փրկարար ըլլալու փորձարէն օտարմանուած է վտանգաւոր ըլլալու:

Քաղաքականութիւնէն ամբողջովին հեռու մնալը կարելի է, մանաւանդ մեր օրերու պատմական տրագիկոսաւորումներու ընդմէջէն: Կարելի է նաև սպասել որ մեր ազգային և հասարակական կեանքի մէջ կանգ առնեն հասանքային խմորումներն ու շարժումները, սակայն անհրաժեշտ է որ անոնք չստիպեն Եկեղեցին որ շարժի համաձայն իրենց ուղղութեան, օգտագործելու անոր կարգ մը անվիճելի առաւելութիւնները և գիրքը՝ զոր Եկեղեցին ունի գաղթաշխարհի մեր համայնքային կազմակերպութեանց մէջ:

Եկեղեցիին միակ ջանքը պէտք է ըլլայ ծառայել ժողովուրդի հոգեւոր ու բարոյական կեանքին միայն և հաւատարիմ մնալ իր բնական երկրին իշխանութեանց. առ Վեպայսերն՝ կայսեր, և զԱստուծոյն՝ Աստուծոյն: Մեր ժողովուրդի գլխավորութեան ու ազգային և հոգեւոր պարտականութեան ամենէն փառասուր շրջաններէն մին պիտի սկսի այն վայրկեանէն, երբ գիտնայ, առանց իրարմէ բաժնելու, զատորոշել մեր կեանքի թիզանը հիւսող այս զոյգ իրողութիւնները և զանոնք գործադրել անշեղ ու անշփոթ կերպով: Այն ատեն միայն իրապէս և իրաւապէս պիտի կրնանք երգել մեր Եկեղեցւոյ շինութեան երգը, սեկայք շինեցուք ուրբ զխորանն լուսոյ, կատարելով այսկերպ մեր պարտքը հանդէպ Լուսաւորչին, մեր Եկեղեցիին և Աստուծոյ, որուն վայել է փառք յաւիտեանս ամէն:

Ե.

